www.mpboardonline.com

अर्धवार्षिक परीक्षा 2015–16

कक्षा – दसवीं

विषय – संस्कृत

समय : 3 घण्टा पूर्णांक : 100

निर्देशः (1) सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः सन्ति।

(2) प्रश्नानां समक्षे निर्धारिताः अड्का प्रदत्ताः।

प्र.1 उचितं विकल्पं चित्वा लिखत– **(1x5=5)**

(क) विसर्गः सन्धिः अस्ति–

(अ) मनोरथः (ब) तल्लीनः (स) भानूदयः (द) रमेशः

(ख) ''दिग्गज'' इत्यस्मिन् पदे सन्धिः अस्तिः

(अ) वृद्धि सन्धिः (ब) व्यंजन सन्धिः (स) विसर्ग सन्धिः (द) दीर्घ सन्धि

(ग) ''देव+ऋषि'' इत्यस्य सन्धिः अस्ति–

(अ) देवर्षिः (ब) देवऋषि (स) देर्वर्षि (द) देवेर्षि

(घ) हरेऽवः इत्यस्य सन्धिविग्रहः अस्ति–

(अ) हरे+अव (ब) हरे+एव (स) हरि+एव (द) हरि+अव

(ङ.) अधोलिखित अव्ययं नास्ति–

(अ) प्रातः (ब) यथा (स) तथा (द) अस्तु

प्र.2 (क) ''चन्द्रशेखः इत्यस्मिन् पदे समासः अस्ति– **(1x5=5)**

(अ) द्वन्द्वसमासः (ब) द्विगुसमास

(स) बहुब्रीहसमासः (द) कर्मधारायसमासः

(ख) ''रामलक्ष्मणौ'' इत्यस्य समासविग्रहः भवति–

(अ) राम लक्ष्मण (ब) रामश्च लक्ष्मण

(स) राम लक्ष्मणश्च (द) रामश्च लक्ष्मणश्च

www.mpboardonline.com

www.mpboardonline.com

(ग) तत्पुरूष समास्य उदाहरणम् अस्ति–

(अ) प्रतिदिनम् (ब) दीनदानम्

(स) नीलोत्पलम् (द) पीताम्बरः

(घ) अधिकारः अस्मिन् पदे उपसर्गः अस्ति–

(अ) अपि (ब) अति (स) अभि (द) अधि

(ड.) अधोलिखितेषु उपसर्गः अस्ति–

(अ) यत्र (ब) तत्र (स) कुतः (द) अनु

प्र.3 (क) ''द्रक्ष्यति'' अस्मिन् पदे धातु अस्ति– (1x5=5)

(अ) दृश् (ब) द्रक्ष (स) दा (द) रक्ष्

(ख) ''गमिष्यतः'' इत्यस्मिन् पदे लकारः अस्ति–

(अ) लोट्लकारः (ब) लृट्लकारः (स) लट्लकारः (द) लड.लकारः

(ग) ''हसावः'' इत्यस्मिन् पदे पुरूषः अस्ति–

(अ) प्रथम पुरूषः (ब) मध्यमपुरूषः (स) उत्तमपुरूषः

(घ) ''वसति'' इत्यस्मिन् पदे वचनम् अस्ति–

(अ) एकवचनम् (ब) द्विवचनम् (स) बहुवचनम्

(ड.) ''त्वं कदा गृहम् आगमिष्यसि'' अस्मिन् वाक्ये अव्ययम् अस्ति–

(अ) गृहम् (ब) त्वं (स) कदा (द) आगमिष्यसि

प्र.4 (क) ''कतवतु'' प्रत्ययस्यादोहरणम् अस्ति– (1x4=4)

(अ) त्यक्तवान् (ब) त्ययजन् (स) व्यक्तव्यम् (द) त्यक्तः

(ख) इतिहास+ठक् इत्यस्य पदम् भविष्यति।

(अ) एतिहासिक (ब) ऐतिहासिक (स) इतिहासिक (द) ईतिहासिक

(ग) याचमानः इत्यस्मिन् पदे प्रत्ययः अस्ति–

(अ) दुमुन (ब) शतृ (स) क्त्वा (द) शानच्

www.mpboardonline.com

www.mpboardonline.com

(घ) ''कोकिला'' इत्यस्मिन् पदे प्रत्ययः अस्ति–

(अ) आप् (ब) शतृ (स) टाप् (द) ङाप्

प्र.5 प्रदत्तैः शब्दैः रिक्त स्थानपूर्ति कुरूत– **(1x4=4)**

(नराः, धरणी, वारिधरैः, मृगेन्द्राः)

(क) प्रवासिनो यान्ति ....स्पदेशान्।

(ख) वनेषु विक्रान्ततराः ....।

(ग) नवैर्जलौहाः ....वितृप्ता।

(घ) प्रक्रीडितो ....सुरेन्द्र।

प्र.6 अधोलिखितेषु प्रश्नेषु चतुर्णा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृत भाषायाम् एकपदेन लिखत। (1x4=4)

(क) देवदुर्लभं किम्?

(ख) जलं विना किं न सम्भवम्?

(ग) वर्षाकाले के भान्ति?

(घ) का रूपं नाशयिष्यति?

प्र.7 अधोलिखितेषु प्रश्नेषु चतुर्णा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृत भाषायाम् एकवाक्येन लिखत। (2x4=8)

(क) कृषिबलैः काः समेधिताः भवन्तु?

(ख) रथकारः पर्वतदेशेः किमर्थ गतः?

(ग) कान् न वादयेत्?

(घ) वर्षाकाले के भान्ति?

प्र.8 अधोलिखितेषु द्वयोः शब्दयोः शब्द रूपाणि त्रिषु वचनेषु लिखत– **(4)**

(क) ''साधु'' – तृतीया विभक्तिः

(ख) ''पितृ'' – द्वितीया विभक्तिः

(ग) ''अस्मद्'' – सप्तमी विभक्तिः

www.mpboardonline.com

www.mpboardonline.com

प्र.9 "मया" अथवा "कवीनाम्" इति पदस्य विभक्तिं वचन च लिखत– (5)

प्र.10 युग्ममेलनं कुरूत– (1x4=4)

(क) वयं यथा क्षमावशाः	–	तथा प्रसिद्धशूरताः
(ख) यथा शीलसंस्कृताः	–	तथैव शेषपूरिताः
(ग) परीक्षणस्य	–	स्मन्तुः
(घ) स्वषौरूषम्	–	कालः

प्र.11 शुद्धवाक्यानां समक्षं "आम्" अशुद्धवाक्यानां समक्षं "ज" इति लिखत– (1x4=4)

(क) शुद्धोदनः राहुलस्य पिता आसीत्।

(ख) यशोधरा राहुलस्य माता आसीत्।

(ग) सिद्धार्थः प्रव्रज्यार्थम् इच्छति।

(घ) शुद्धोदनः शाक्यवंशीयः न आसीत्।

प्र.12 प्रश्नपत्रे समागतान् श्लोकान् विहाय स्वपाठ्यपुस्तकयं सुभाषितद्वयं लिखत– (5)

प्र.13 स्वप्राचार्य कृते दिवसद्वयस्य अवकाशार्थम् प्रार्थना पत्रं संस्कृतभाषायां लिखत– (8)

प्र.14 अधोलिखितेषु गंद्याशेषु गद्यांशद्वयस्य प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत– (5x5=10)

कस्मिश्चिदधिष्ठाने उज्ज्वल को नाम रथकारः प्रतिवसति स्मः। स चातीव दारिद्रयो–पहतश्चिन्तिवान– अहो। धिगिय दरिद्रताऽस्मद्रगृहे। यतः सर्वोऽपि जनः स्वकर्मणैव स्वस्ति–ष्ठि अस्मदीपः पुनर्व्यापारो नात्राधिष्ठानेऽर्हति। यतः सर्वलोकानां चिरन्तनाश्चतुर्भुमिका गृहाः सन्ति। मम न च नात्र। तटिकं मदीयेन रथकारत्वेन प्रयोजनम्।

(क) उज्जवलको नाम कः प्रतिवसति स्म?

(ख) उज्ज्वलको नाम रथकारः कुत्र प्रतिवसति स्म?

(ग) च चातीव दाद्रियोपहतश्चिन्तितवान्?

(घ) सर्वोऽपि जनः स्वकर्मणैव रतस्तिष्ठति।

(ड.) चातीव–सन्धि विच्छेदः – च+अतीव सन्धि का नाम लिखिए?

www.mpboardonline.com

www.mpboardonline.com

अथवा

आत्महितं चिकीर्षता सर्वेण सर्व सर्वदा स्मृतिमास्थाय सद् वृतमनुष्ठेयम्। तद्धि सद्वृतम् अनुतिष्ठन् मानवः यगुपत अर्थद्वयं साम्पादयति आरोग्यम् इन्द्रियविजय च। तत् यथा– देवगोगुरूवृद्धसिदाचार्यर्चयेत्। नानृत ब्रूयात। नान्यस्वमाददति। न वैर रोचयेत्। न कुर्यात पापम्। न न पापेऽपि पापी स्यात्। नान्यदोषान् ब्रूयात्। नान्यरहस्यमागमयेत्। न द्रुममरोहति। न जलोग्रवेगमवगाहेत्। नाच्चैहर्हसेत्। न अनावृतमुखो जृम्भा क्षवयुं हास्यं वा प्रवर्तयेत्। न दन्तान् विघद्वयत्। न नरवान् वादयेत। न एकः शून्यगृहं न च अतवीमनुप्रविशते्। नातमैविरूहयेत् न अवरानुपासीत्। न साहससातिस्वप्न् प्रजागरस्नानपानान्यसेवेत।

प्र.15 अधोलिखितेषु प्रश्नानाम् पद्यांशद्वयस्य उत्तराणि संस्कृत भाषायां लिखत– (5x5=10)

युवान एषः वः परीक्षणस्य काल आगतः।

हिमालयस्य रक्षणे समुधताः स्थ सर्वतः।

अयं सरवा पुरातनोऽस्य भारतस्य विधते।

स्वकर्मणि प्रवर्तितं कदापि नैव खिधते।

(क) युवान एष वः कस्य कालः आगतः?

(ख) कस्य रक्षणे समुधताः स्थ सर्वतः?

(ग) अयं पुरातनोऽस्य भारतस्य कः विधते?

(घ) कस्मिन् प्रवर्तितुं कदापि नैव खिधते?

(ड.) कदापि इत्यस्य पदस्य सन्धि विच्छेद कृत्वा सन्धेः नाम लिखत।

प्र.16 अधोलिखितेषु एकं विषयं स्वीकृत्यं संस्कृते निबन्धं लिखत– (15)

(क) सदाचार

(ख) उत्सवः

(ग) महाकविः कालिदासः

(घ) संस्कृतभाषायाः महत्वम्

.............00000............

www.mpboardonline.com